

2025-03-11

Till Justitiedepartementet

Er ref Ju2024/02572

Endast via e-post: ju.remissvar@regeringskansliet.se, cc; juL7@regeringskansliet.se

(kopia till Saco)

Svar på remiss av betänkandet Vissa åtgärder för stärkt återvändandeverksamhet och utlänningskontroll (SOU 2024:80)

Akavia, som avgränsar sitt remissvar till utredningens kapitel 4, lämnar i allt väsentligt förslagen om utökat informationsutbyte utan erinran, men har några anmärkningar och kommentarer enligt nedan.

Huvudsakliga skäl för vårt ställningstagande

Utredningen har begränsat utökad uppgiftsskyldighet till att omfatta sex myndigheter, nämligen, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Pensionsmyndigheten och Skatteverket. Dessa myndigheter har i sina befintliga verksamheter har någon form av existerande anmälningsplikt till Polisen på (i vart fall) andra områden, såsom t.ex. Försäkringskassan vid misstanke om bidragsfusk eller Kronofogdemyndigheten vid misstanke brott. Akavia anser att utredningens förslag är väl avvägt genom att omfatta enbart de verksamheter där utredningen ser att det finns behov av utökad uppgiftsskyldighet och därför bedömt förslag nödvändiga. Resultatet framstår som en rimlig avvägning mellan Polisens behov av information ställt mot andra intressen. Den ökade uppgiftsskyldigheten framstår inte orimligt vid och riktar sig till berörda myndigheter, inte tjänstemän i staten i stort. Akavia kan således inte se något starkt skäl till att ifrågasätta utredarens ställningstagande.

Utredningens direktiv och ställningstaganden

För vistelse i Sverige som överstiger tre månader krävs som regel uppehållstillstånd (jfr 2 kap 5 § utlänningslagen). Utgångspunkten är att den som saknar tillstånd att uppehålla sig i riket ska lämna det. Ett återvändande kan ske självmant eller ytterst med tvång (jfr 8 kap. utlänningslagen). Såvitt kan bedömas har en reglerad invandring och vistelserätt i riket som fenomen ett brett stöd bland svenska riksdagspartier.

Utredningen har haft till uppgift att se över delar av regelverket kopplat till återvändande och av direktiven har bl.a. framgått att regeringens motiv varit att man vill motverka ett s.k. "skuggsamhälle". Förtydlighetsskull kan fastslås - vilket understryks även av utredaren själv - att utredningen **inte** har haft uppdraget att utföra en övergripande analys av återvändandeverksamheten eller att analysera vilka åtgärder som är bäst lämpade för att stärka återvändandeprocessen *eller* för den delen – vårt tillägg – att överväga *andra* alternativa åtgärder hur ett "skuggsamhälle" bäst kan bemötas. Utredarens uppdrag har istället bl.a. gått ut på att se över delar av regelverket kopplat till återvändande och utforma ett regelverk som innebär ett utökat informationsutbyte mellan Polisen (som en av de verkställande myndigheterna) och

andra myndigheter, kommuner, regioner eller andra offentliga samhällsfunktioner. Av det nu sagda följer att det förstås kan finnas fler och/eller andra åtgärder som är mer lämpliga eller effektivare förslag för att uppnå målet än de åtgärder som pekats ut av utredningsdirektiven. Sådana överväganden har dock legat utanför utredarens ram. Det utesluter dock inte ett förslag, då det som nu föreslås kan vara en åtgärd bland många. Det centrala för ett förslag som innebär risker i integritetshänseende är att det är rättssäkert, ändamålsenligt och möjligt att tillämpa i praktiken på ett effektivt och förutsebart sätt.

Akavia välkomnar att utredningen förslag undantar många av de verksamheter som samhällsdebatten främst hade i sitt fokus. Dessa verksamheter handlar främst om skolan, vården och socialtjänsten i vilka verksamheter det förvisso kan förväntas finnas uppgifter relevanta för Polisen, men där en uppgiftsskyldighet skulle riskera få orimliga konsekvenser för enskild och leda till andra oönskade samhällseffekter, t.ex. att någon i behov av vaccin inte söker hälso- och sjukvård till följd av risk att uppgifter om vederbörande lämnas till polisen. Akavia anser att utredningen på ett förtjänstfullt sätt tagit fasta på farhågan om att den rädsla och misstänksamhet som ibland kan finnas mot svenska myndigheter riskerar förvärras om en uppgiftsskyldighet införs och utformat sina förslag för att förhindra alltför stora sådana negativa konsekvenser (jfr s. 170).

Några särskilda anmärkningar och kommentarer

Positivt är att utredningen har landat i ställningstagande att den utökade uppgiftsskyldigheten bör regleras genom lag och inte förordning. Lagreglering ökar förutsebarheten och minskar risken för ett eventuellt kommande utvidgat tillämpningsområde i vart fall utan föregående riksdagsdebatt (jfr s. 172). Akavia välkomnar också uppgifterna vilka ska lämnas preciseras på det sätt utredningen gjort. Det torde medföra en enklare hantering för utlämnande myndigheter, en bättre förutsebarhet och en mer likvärdig hantering av vilka uppgifter som överförs hos de olika myndigheterna.

Akavia anser även att utredningens förslag om att *myndigheten* åläggs uppgiftsskyldigheten är en lämplig ordning. Vi vill dock understryka vikten av att myndigheterna utformar sin arbetsordning i samverkan med verksamheten så att den blir så tydlig och effektiv som möjligt. Det är också av stor vikt att man noggrant överväger vilka befattningshavare som bör ha ansvaret för den utökade uppgiftsskyldigheten samt att detta är tydligt för berörda medarbetare i organisationen. Vi ser också stort behov av samverkan med mellan aktuella myndigheter och Polisen om hur informationsutbytet ska gå till rent praktiskt.

Särskilt om frågan gällande hantering av s.k. sidoinformation och dess bäring på informationsplikten samt tjänstefelsansvaret

Akavia vill understryka utredningens mycket tydliga uttalanden om att den föreslagna ökade uppgiftsskyldigheten inte innebär att den utlämnande myndigheten åläggs ett nytt uppdrag bestående i att söka efter personer som inte har rätt att vistas i landet eller utreda frågor om vistelserätt om detta inte behövs i den egna verksamheten (s. 214). Vi vill också understryka att utredningen inte föreslår några ändringar gällande tjänstefelsansvaret med anledning av en utökad informationsplikt.

Utredningen konstaterar dock att även sidoinformation som inkommer i verksamheten, t.ex. om en utlänning i förhör lämnar information om sin vistelserätt som inte är föremål för förhöret eller om en tjänsteman gör iakttagelser i samband med inspektion. Hanteringen av dylika situationer bör bli föremål för noggrann vägledning från de aktuella myndigheterna då utredningens

exempel av naturliga skäl inte är heltäckande. Tydlig vägledning är av vikt såväl för myndigheten som enskilda tjänstemän och inte minst för att minimera risken för att verksamheten utvecklas till en slags spaningsverksamhet utan lagstöd (jfr JO:s beslut rörande Norrköpings kommun 7507-2022 och 7508-2022).

Patrik Nilsson

Samhällspolitisk chef Akavia

Johan Kjellsson

Sakkunnig Akavia